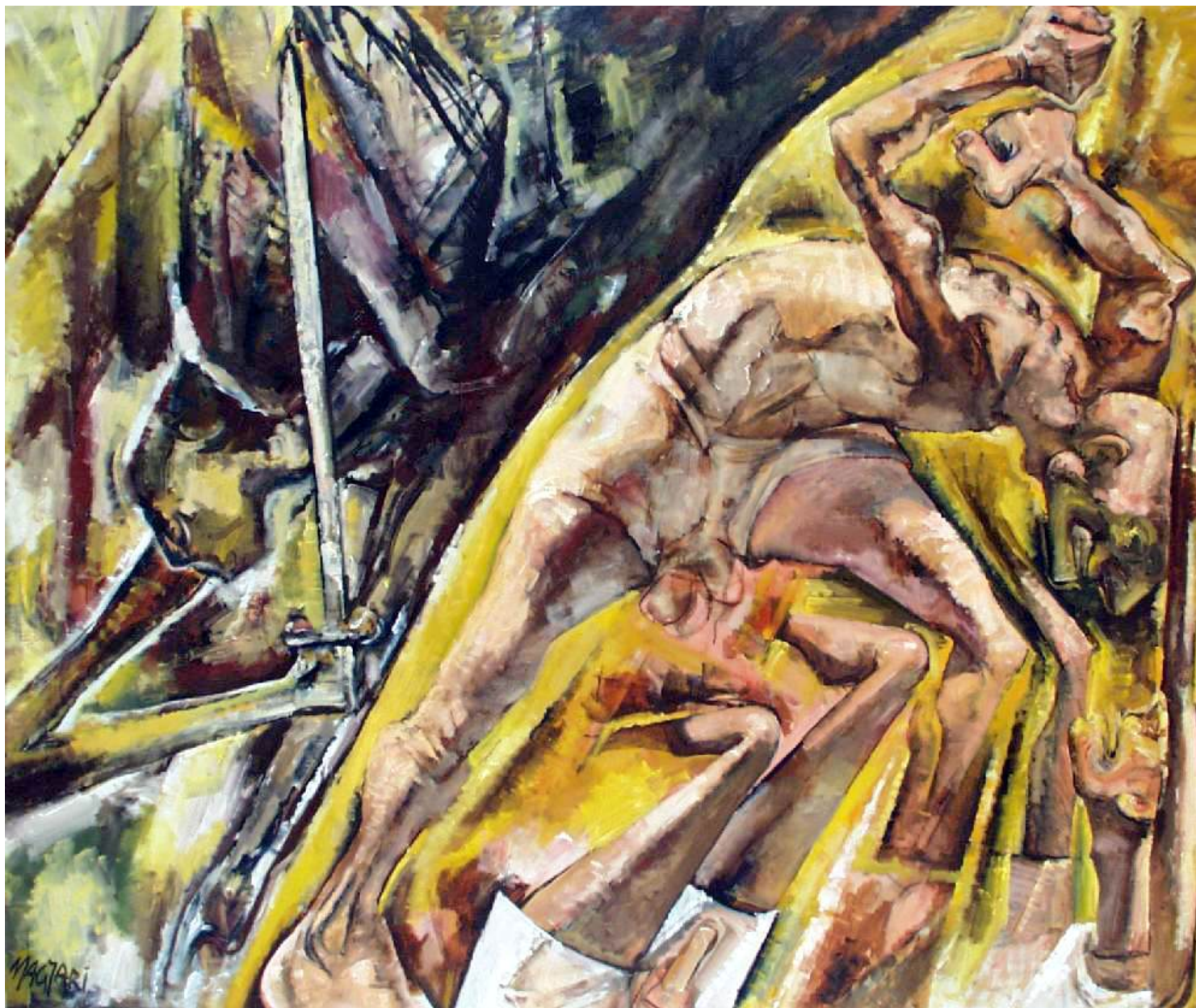

Herczeg Ferenc emlékezései 1919-ről

[...] Mivel tudtam, hogy a mi diktátoraink milyen buzgón igyekeztek lemásolni az orosz mintát, s mivel azzal is tisztába voltam, hogy a Szovjetunióban nem zaklatják, inkább megbecsülik az írókat, nem gondoltam arra, hogy valami alkalmatlanságtól kell tartanom. Húsvét vasárnapján azonban, amikor esti lefekvéshez készültem, hirtelen átnyilallt agyamon a bizonyosság, hogy engem ezen az éjszakán le fognak tartóztatni.

Hogy honnan ütött belém ez a meggyőződés, nem tudom, de annyira biztos voltam a

dolgomban, hogy előkészítettem viharvert turistaruhámat és hozzá való sötét színű selyemingét. Ugyanakkor megállapítottam magamban, ha az éjjel csakugyan értem jönnek, akkor igenis van előérzet!

Tizenegy órakor éjjel hangos asszony sírásra ébredtem. Az ágyam mellett állt a szobalány, és szipogva jelentette, hogy odalent fegyveres emberek döngetik az ajtót, de ő nem meri őket beereszteni. Magamra kaptam valami ruhát, lementem, és ajtót nyitottam.

Fekete bőrkabátos legény ugrott be az előszobába, és revolvert fogott a mellemnek. Feltűnt, hogy ez afféle mellényzsebbe való kis frommer, aminő olykor excentrikus hajlamú asszonyok tarsolyában található.

Még egy jól öltözött és jól táplált civilista jött az előszobába, az ajtó előtt pedig vöröskatoná állott. Mivel a bőrkabátos még egyre a mellemen tartotta a játékpisztolyát, megkérdeztem nem látja-e, hogy fegyvertelen vagyok. Erre elvigyorodott és zsebre tette a frommert.

Ketten feljöttek a hálósobámba, és míg én felöltöztem, kutatva körülszaglásztak. A civilista érdeklődött, hogy van-e revolverem. Megértettem, hogy bőrkabátos társának a miniatűr revolver helyett életnagyságút óhajt szerezni. Azonban nem lehettem szolgálatukra.

El kell egyébként ismernem, hogy éjjeli látogatóim tisztességesen, sőt udvariasan viselkedtek. A bőrkabátos például kezébe vette az asztalon heverő cigarettatárcámat, megdicsérte, hogy "pompás darab", és megint visszatette. A tárca, amivel egykor a Belvárosi Színház ajándékozott meg, nehéz arany volt. (Később, amikor a halálra ítélt terroristák arcképei megjelentek az újságokban, egy Bonyhádi nevű Lenin-fiúban az én bőrkabátosomra véltem ismerni.)

A polgári ruhás rendőrségi detektív volt. Azt hiszem, ha a Mars bolygóról jönnének borjúfejű hódítók, ők is számíthatnak a m. kir. államrendőrség szolgálatkészségére. A detektív egyébként megnyugtató, nem kell aggódnom, formáság az egész, csak egy rövid kihallgatáson kell átesnem, aztán ő maga hoz haza autón. Még az édesanyámhoz is bekopogtatott, hogy őt is megnyugtassa... Persze tudta, hogy mindebből egy szó sem igaz, de kitapasztalta már, hogyan lehet gyorsan és simán előállítani a magyarokat. Mondhatnám: kéjgázzal dolgozott.

Autóval vittek a Markó utcába, ott előbb Kecskés elvtárs elszedte a bicskámat és órámat, azután bevezettek a fő tárgyalási terembe, ahol az akkori Budapest előkelőseit találtam együtt. Politikusok, arisztokraták, egyetemi tanárok, nagykereskedők, nagybankárok. Némelyik az urak közül furcsán volt öltöztetve; például szmoking, alatta hálóing, a fején kockás utisapka, a mesztelen lábán piros papucs. Ezeket persze nem az én édesmuftim, hanem valami türelmetlenebb elvtárs húzta ki az ágyból.

A túszoikat[147] fegyveres proletárok őrizték, olyan vad forradalmár alakok, mintha csak a lármaharang jajgatására rohantak volna elő St. Antoine külvárosából. Volt köztük egy, az Goya gerilláira emlékeztetett, valószínűtlen kis púpos, egy keresztespók, mely szuronyos puskát hurcolt magával. Parancsnokuk egy bicikliruhás, Vilmos-képű ficsúr, aki saját fontosságának tudatában szaladgál, és ostobaságokat beszél. Mi különben az egész túszszedést hajlandók

voltunk üres fontoskodásnak tekinteni, még nem tudtunk a két Hollánról,[148] akiket ugyanez éjszakán lőttek le és dobtak a Dunába.

Virradatig ott kellett a padokban ásítoznunk, mivel az a bizonyos elvtárs, aki további sorsunkkal rendelkezett, nem áldozta fel éjjeli pihenését. Végül megmondták, ki melyik cellába fog ülni. Engem ötödmagammal a hetes számúba kvártélyoztak, ahol tulajdonképpen két embernek volt helye. Mivel igen álmos voltam, rögtön ledőltem az egyik ágyra, és délig egyfolytában aludtam.

Az ebéd: savanyúkáposzta, hozzá kék kenyér. Nem sajtóhiba: csakugyan kék volt. Hogy mitől, azt nem tudom. Estefelé bejött a porkoláb, és rámkialtott: - Szedje össze a holmiját, aztán egy-kettő ki a folyosóra! - Ennek a derék embernek a beszédmódja teljesen alkalmazkodott már az őrizetére bízott útonállók stílusához.

Kimentem a folyosóra, ahol már vagy húsz túszer várakozott. Hosszú ácsorgás, majd szuronyos elvtársak komplikált hadműveletei után fegyveres négyszög közé fogtak minket, és kivezettek az utcára, ahol villamoskocsik vártak reánk. Olyan vigyázva bántak velünk, mintha nem is megszeppent burzsujok, hanem núbiai párducok volnánk.

A villamoskocsi a kőbányai gyűjtőfogházba szállított minket. Velünk párhuzamosan fekete luxus autó szaladt az úton, benne az a bizonyos elvtárs, aki a túszer szállítását vezényelte. És még valaki az autóban. Mert ha szép dolog negyven úriembert rettegésben tartani, az se utolsó dolog, a rettegett férfiú kebelbarátjának lenni! Némi rettegés neki is kijut! A kebelbarát amerikai magyar volt, otthon színházi ügynök és az Antibolsevista Liga buzgó tagja. Egy pár hónappal Kun Béla szökése után visszajött magyar földre, akkor a margitszigeti felső vendéglőben láttam, vidám nőtársaság kíséretében.

A gyűjtőfogházban magánzárkába csuktak. Aminek igen megörültem, mert alig ismerek súlyosabb büntetést, mint állandóan idegen emberek közt lenni. A túszeron kívül voltak a fogházban igazi rabok, hogy úgy mondjam: hivatásos fegyencek, és be kell vallanom, ezekben kellemesen csalódtam. Olyasmit vártam, hogy kaján kárörömmel fogadnak minket, de ennek épp ellenkezője következett be: a fegyencek sajnálták a túszerokat, és lehetőleg a kezökre jártak.

Nekem némi külön népszerűségem is volt, a fegyházi könyvtárban volt néhány a könyveim közül, és nem egy arc barátságos vigyorgásából megértettem, hogy nyájas olvasóval állok szemben.

Szerdán éjjel azzal keltett fel az őr, hogy kövessem az irodába, szabadlábra fognak helyezni. Szerettem volna reggelig maradni, éjnek éjadján mit is kezd az ember Kőbányán? Csakhogy ez lehetetlen volt, újabb túszer szállítmány érkezett, és kellett a hely.

Az irodában László Jenő trónolt, a forradalmi törvényszékek politikai főmegbízottja. Előbb Az Est kiadóhivatali tisztviselője volt; a diktatúra alkonyán fel fogják akasztani.

Tudtomra adta, hogy szabad vagyok, és hozzátette: ezt Kunfi[149] népbiztos fáradozásának köszönhetem. Meglepő fordulat! Én ugyan a letartóztatásom után rögtön írtam Kunfinak, akit személyesen nem ismertem, a levelem azonban nem volt olyan hangú, hogy attól valami

kedvező fordulatot várhattam volna. Tulajdonképpen azért írtam, hogy könnyítsek a mérgemen. Azt kérdeztem a népbiztostól: a sokat emlegetett proletárkultúrát óhajtja-e szolgálni azzal, hogy kalitkában tartja az írókat, mint a mátyásmadarakat?

László Jenő átadta nekem Elbocsátó leveletem. Odakünn a folyosón ezalatt újabb túsok sorakoztak, köztük láttam az öreg Rákosi Jenőt, pléddel a vállán. A foglyokat kísérő vörösőrök közül egy jóképű fiú, a külsejével akár huszárkadét is lehetett volna, hol van Szabados népbiztos,[150] melyik itt Szabados népbiztos? kiáltással beperdül az ajtón, és a lelkesedéstől kipirult arccal mondta:

- Népbiztos elvtárs, május 1-jére kérünk kétórai szabad burzsujgyilkolást!

A vöröskadét mellettem állott, és meg nem állhattam, hogy udvariasan oda ne szóljak neki:

- Burzsujgyilkolásra most nagyszerű alkalom volna Debrecenben, a román burzsujok megszállották a várost.

- A magyar burzsuj veszedelmesebb ellenség, mint a román! - vágott vissza a kadét.

(A május 1-jei tömegmészárlás egyébként állandó vágyálma volt a proletár ifjúság lelkesebb részének.)

Szabados népbiztos, aki eddig ott kaszinózott a fogházirodában, a városba szállított az autóján. Sehogy sem tudtam elképzelni, ez a jámbor ember, aki finom műgyűjtő volt, hogyan került bele a forradalmi vezérkarba. Valószínűnek látszik, hogy rokoni alapon.

Másnap reggel Kunfi népbiztos autót küldött a Hűvösvölgybe, hogy beszélni szeretne velem; az autóval egy szépen fésült gentryfiú jött, aki titkári szolgálatot teljesített mellette, mint azelőtt a minisztere mellett.

Kunfi előszobájában két, előkelő családból való ifjú hölgyet találtam; ők arra akarták használni a szabadság szellőjét, hogy bevitörölázzanak a filmsztárok révébe.

A népbiztost akkor láttam életemben először. Azt mondta nekem: - Nem voltam Budapesten, mikor ön a túsok lajstromára került. A kormányzótanács tegnapi ülésén kezességet vállaltam, hogy nem fog semmiféle ellenforradalmi dologba keveredni, de ígéretet nem kívánok öntől, tegyen, amit jónak lát. Tulajdonképpen azért kérttem magamhoz, hogy figyelmeztessen: ne aludjon otthon! Mi nem bírunk a saját terrorista alakulatainkkal, úgy tudom, hogy azok közt különböző ostoba proskripciók lajstromok keringenek, és lehet, hogy valamelyiken az ön neve is szerepel, mint Tisza István barátjáé. Tehát egyenlőre ne aludjék otthon, és ha megtudná, hogy éjnek idején keresték, akkor szóljon nekem.

Kunfit nem láttam többet az életben, de ma is rokonszenvvel gondolok arra a férfira, akinek én goromba levelet írtam, és aki válaszképpen kiszabadított a fogságból.

A népbiztostól elmentem a Markóba, hogy visszaköveteljem az aranyórámat, amit Kecskés

elvtárs a bicskámmal együtt elkobozott.

Az elvtárs végigböngészte könyveit, de az én órának sehol semmi nyoma.

De akkor megfogott egy vén börtönőr, és egy pincehelyiségbe vezetett, ahol egész boglyába hanyva heverték a Kecskés-féle paklik. Szerencsére a harmadik borítékon az én nevem állott, és én visszakaptam a holmimat.

A következő hetekben sűrűn látogattam az Otthon-körbe, nem egészen önzetlenül, mert egyike volt a kivételes helyeknek, ahol ebédet adtak az éhes magyarnak.

Az Otthonban megismerkedtem egy amerikai zszurnalisztával, aki a misszió megbízásából néhány nappal ezelőtt Kun Bélánál járt, hogy az én szabadon bocsátásomat kérje. A jenkí kertelés nélkül elmondta, mit válaszolt előterjesztésére Kun Béla:

- H-et mi már tegnapelőtt szélnek eresztettük, a hűvösvölgyi villájában ül, és tovább írja rossz novelláit.

Otthon-béli íróársaim éltek az alkalommal, hogy rokonszenvükről biztosítsanak engem. Főleg két kollégám: B., a jeles regényíró és Sz., a kitűnő színműíró örült a szabadulásomnak. Sőt B. egy gyönyörű szőke Regália Médiaát ajándékozott nekem. Éppen rá akartam gyűjtani, mikor Molnár Ferenc sápadt arccal hozzám lépett.

- Kérlek, ne szívd el ezt a szívat!

Gépiesen letettem az asztalra. Molnártól később megtudtam, hogy mikor azelőtt való napon kommunista előkelőségek fordultak meg a Körben, és az Otthon vezetői tiltakoztak az engem ért bánásmód ellen, a tiltakozásnak azért nem volt hatása, mert az említett két kollégám, a jeles regényíró és a kitűnő színműíró, kijelentették, hogy én csak megkaptam azt, amit régóta megérdemeltem.

Közös ősünk, Jubál mester jutott eszembe... de tudja-e a szíves olvasó, ki volt a bibliai Jubál? Mózes könyve szerint feltalálója a hegedülés és lantolás mesterségének. Egyébként egyenes ágon unokája Káinnak. Szóval: a költők, a regényírók csakúgy, mint a drámaírók, leszármazottjai annak a Káinnak, aki irigységből agyonverte édestestvérét. ...

A kerületi munkás- és katonatanácsból igazolványt kaptam, melynek értelmében az én hűvösvölgyi kis házam munkásháznak minősül, és korlátlan tulajdonomban marad. Ez igen kellemes újság volt.

Kevésbé öröndetes, hogy távollétemben a II. kerületi tanács, minden illetékesség nélkül kiszállt a lakásomba, és fegyverek után kutatott. Találtak is:

a) egy díszruhához való magyar kardot, hamis türkizekkel;

b) egy sárgaréz papírvágót, őzláb markolattal;

c) egy buzogányt, melyet Vojnits Oszkár hozott a Csendes-óceánról. A buzogánynak fából volt a feje, körülbelül olyan veszedelmes a Tanácskormányra nézve, mint azok a furkósboto, amelyeket falusi emberek a kalapjukkal együtt le szoktak rakni az ügyvéd előszobájában; item

d) két bádgalabárdot, puha fanyéllal; valamikor azért kellettek, hogy a kerevet fölé feszített török sátrat támogassák; a keleti molytenyésztő kiment a divatból, az alabárdokat beállították a spejzba, de ott sem játszhatták ki a II. kerületi tanács éberségét.

Mindezeket a fegyvereket felnyalábolták és magukkal vitték. Ez ellen nem volna kifogásom, de nagyon bántott, hogy elvitték a szép ezüstkosaras toledói pengét is, melyet Éva nagymama valamelyik ükapja viselt a hímezett frakkjához. A spádét sajnáltam, de bárhogyan is nyomoztam utána, nem tudtam többé ráakadni. Később hallottam, a megszálló románok rengeteg sok régi fegyvert hurcoltak el Budapestről, és lehet, hogy a toledói pengémmel szalonnát pirítanak valahol a Jalonica virányain.

A komoly fegyvereimet nem találták meg az elvtársak, azokat rábíztam egy rendőrből lett vöröskatonára, aki a diktatúra alkonyán pontosan hazaszállította megint.

Egyszer a román hadsereg vonult be az Andrássy úton.[151] Pontosan úgy viselkedett, ahogyan Julier szerint Erdély megszállásakor: vérszemet a románok akkor kaptak, mikor azt tapasztalták, hogy nem találnak ellenállásra... A budapesti közönséggel azonban alig lehetett megértetni, hogy nincs joga éljenezni és virágot szórni, a románok nem azért jöttek, hogy közös frontot alkossanak velünk Kun Béláék ellen, hanem hogy kiélvezzék győzelmüket. Miután kiszabadították a börtönökből a proletárdiktatúra itt rekedt barátait, komolyan hozzáláttak győztességük érvényesítéséhez, azaz hadizsákmány címén mindent elhurcoltak, ami megmozdítható volt. Legszívesebben a Lánchidat és a Gellért-hegyet is Bukarestbe szállították volna.

Az amerikai Bandholtz tábornok (ércszobra ott áll a Szabadság téren) mentett, ami menthető volt, hogy a Corvinák nem kerültek Bukarestbe, azt hiszem, az is az ő érdeme; a vitéz tábornok a mérgén, amellyel a román stratégia eltöltötte, egy haragos könyvvel enyhített.[152]

Bandholtz Bukarestben is járt, és ott felpanaszolta a fosztogatásokat Mária királynénak, Nagy-Románia védőasszonyának. A Patróna olyasmivel válaszolt, hogy mégis jobb, ha azok az értékek az Amerikával szövetséges románok kezén vannak, mint ha meghagynák őket az ellenséges magyaroknál.

Mária királyné ereiben angol vér folyt, és bámulatos, mennyire sikerült új hazája erkölcsiéhez alkalmazkodnia.

A román főparancsnokság által elrendelt tizórai záróra következtében esténként úgyszólván vadászgáloppban folyt a budapesti élet. Színházba még csak el lehetett menni, de a színház után vendéglői vacsorára már nem futotta az időből.

A parancsnokság egyébként elrendelte, hogy az összes színházakban a nézőtér első sora román tiszt urak számára rezerválandó. A katonatisztek ugyan nemigen jártak olyan színházba,

ahol nem muzsikáltak, de az üres padsorok legalább a román győzelemre emlékeztették az emberiséget. [...]

Herczeg Ferenc emlékezései. Húvösvölgy. Bp., 1993. 83-89. p.

forrás:

"KELET PÁRIZSÁTÓL"
A "BÚNÖS VÁROSIG"

Szöveggyűjtemény Budapest történetének tanulmányozásához

I. kötet
1870-1930

Összeállította és szerkesztette
Sipos András és Donáth Péter

Budapest Főváros Levéltára - Budapesti Tanítóképző Főiskola Budapest, 1999.
<http://mek.oszk.hu/10000/10056/10056.htm#46>